

RUDELE OTOMANE DE SÂNGE ALE HUNIAZILOR

Keywords: *Matthias Corvinus, John Hunyadi, Mehmed II, Frederick III of Habsburg, crusading, Ottoman Empire*

Cuvinte cheie: *Matia Corvin, Ioan de Hunedoara, Mehmed II, Frederick III de Habsburg, Imperiul Otoman*

Cât de mult a crezut Matia Corvin (ori înainte sa lanca de Hunedoara) în cauza crucii este o întrebare rămasă peste secole. Iar problema sincerității cruciate nu se oprește pe linia Carpaților, la fel și cea a banilor. Cu fondurile primite, tot în secret, ca Matia la 1462, de la Veneția (care avea, pe moment, oficial pace cu Poarta), Ștefan III cel Mare al Moldovei trebuia să acționeze în favoarea republicii și împotriva Înaltei Porți (1492). A ridicat curțile domnești din care au mai rămas doar o bună parte din bisericile sfințeniei sale (și, ca și Matia Corvin anterior, a împins practic Veneția în război cu Imperiul Otoman). Regele Matia repetase procedeul după 1462. Tentația era mare. Banii care veneau de la Roma și Veneția direct pentru monarh (fără a mai fi filtrați ca alții de legații papali din zonă) erau aproape prin definiție insuficienți pentru a finanța o reală acțiune antiotomană. Erau în esență comisioane cruciate pentru ca monarhul să-și angajeze trupele contra Înaltei Porți. Marii piloni ai cruciadei din Peninsula Italică se așteptau adesea ca stăpânitorii de la marginea creștinătății să le asculte ordinele și să facă aceasta cu cheltuieli minime pentru piloni¹.

De la bun început, Matia Corvin a încercat să întoarcă situația în favoarea sa. În pofida problemelor de autoritate avute, fiul lui lincu a jucat, riscant, pe nevoia creștinătății de o pavază majoră împotriva sultanilor și pe imaginea cruciată a tatălui său. În linii mari, jocul a funcționat până când Veneția a încercat să-l ridice pe Ștefan III al Moldovei ca alternativă la monopolul huniad asupra cruciadei la Dunărea de Jos (1475-1476). Situația s-a complicat (1476-1478). Dar, în octombrie 1479, la Câmpul Pâinii, trupele transilvane și bănățene ale regatului ungar au învins oastea otomană, venită prin Țara Românească în regat, alături de oștenii lui Basarab IV Țepeleuș. Pentru regele *d'origine humile de progénie de Valacchia*, așa cum îl înregistrase republica Sfântului Marcu la întronarea sa, succesul obținut de căpitanii săi *împotriva turcilor și valahilor* a fost cea mai mare victorie antiotomană din timpul domniei sale, egalată doar de cucerirea

¹ Pentru evenimentele și finanțările de la 1462-1463 și 1492-1498: Iván Nagy, Albert B. Nyáry, *Magyar diplomáciai emlékek. Mátyás király korából 1458-1490* (=Monumenta Hungariae Historica, IV, 1-4), I, [1458-1465]. Budapest, 1875, no. 108, p. 172 (MDE); [Viacslav] Vicentio Makusecv, *Monumenta Historica Slavorum Meridionalium vicinorumque populorum e tabularis et bibliothecis italicis derompta* (MHS), 1-2. Belgrad, 1882, no. 15, p. 137; no. 9, p. 158; Ion Bianu, *Ștefan cel Mare. Câteva documente din arhiva de stat de la Milano, in Columna lui Traian*, XIV, 1883, 1-2, no. 3, p. 40-41; [Marino Sanudo cel Tânăr], *I diarii di Marino Sanuto (MCCCCXCVI-MDXXXIII) dall' autografo Marciano ital. cl. VII cod. CD XIX-CDLXXVII*, eds. Guglielmo Berchet, Federico Stefani, Nicolo Barozzi, Rinaldo Fulin, Marco Allegri, I. Venezia, 1879, cols. 740, 744; ed. Mihai Berza, *Repertoriul monumentelor și obiectelor de artă din timpul lui Ștefan cel Mare*. București, 1958, nos. 10-18, p. 109-167; Alexandru Simon, *Țările Române ca loc de pasaj cruciat în anii 1490, in Anuarul Școlii Doctorale. Istorie. Civilizație. Cultură*, 1, 2005, p. 101-116; Benjamin Weber, *Lutter contre les Turcs. Les formes nouvelles de la croisade pontificale au XVe siècle*, Teză de doctorat. Toulouse, 2009, p. 296-297, fig. 8-9.

cetăților Jajce (1464) și Sabać (1476). „Mediatizarea” regală a bătăliei din Transilvania a fost pe măsura succesului².

Recunoașterea otomană a regelui și rădăcinile valahe ale sultanului. Matia Corvin n-a uitat să-și promoveze victoria, dar nici să-și învinovătească principalii adversari pentru atacul otoman. Venetia și împăratul Frederic III de Habsburg au fost acuzați că-i instigaseră și îi ajutaseră pe otomani. De nici un an, Venetia făcuse pace cu Imperiul Otoman, ieșind dintr-un război de 16 ani, care o adusese aproape de catastrofă și o costase în medie 75% din bugetul ei anual. Cruciatiții de la Dunărea de Jos erau pe cont propriu, dar lui Ștefan III, Venetia reușise să-i procure, cu ultimele puteri, banii (de la Roma) cu care el și-a întărit în acel an cetățile de la Gurile Dunării și ale Nistrului. Nu făcuse aceleași lucru pentru Matia Corvin (iar un an mai târziu, Venetia avea să-i aducă pe otomani în Peninsula Italică împotriva adversarului ei, Ferdinand de Aragon, regele Neapolelui, și, de la sfârșitul anului 1476, socrul lui Matia). În bună măsură, la sfârșitul lui 1479, Matia părea să aibă dreptate când acuza Venetia și pe împăratul romano-german de implicare în campania otomană împotriva sa, la fel cum nici republica ori Frederic III nu păreau să fi greșit anterior când îl acuzau pe Matia Corvin că permite otomanilor să treacă prin Ungaria și Croația și să-i atace³.

În aceste condiții, Matia trebuia să ducă o dublă campanie de imagine. Victoria sa trebuia promovată, iar dușmanii săi loviți. Astfel, și-a trimis solii și la *Reichstag*-ul de la Nürnberg din luna decembrie 1479. Căuta să profite de pe urma relativului credit și capital de imagine de care beneficia din partea „parlamentului german”, cu care împăratul avusese adesea probleme. În fața reprezentanților germani și a trimișilor împăratului, cel care, de la începutul domniei lui Matia, îl ironizase pe fiul lui Iancu, ca o bună parte a elitei regatului ungar, ca fiind doar un *individ născut dintr-un tată valah*, solii regali au prezentat victoria și au făcut un mic istoric al expansiunii otomane. Ei au precizat, *en passant*, și faptul că Mehmed II *avea printre strămoșii săi și valahi*. Amenințarea era încă doar sugerată, dar mesajul avea să devină clar în scurt timp.

² Stefano Magno, *Annali veneti e del mondo [1443-1478]* (Österreichische Nationalbibliothek, Wien, *Codices*, Cod. 6215-6217), II. *Ad annum 1457* [More Veneto 1458], f. 6^r; *Actae et epistolae relationum Transylvanicae Hungariaeque cum Moldavia et Valachia (=Fontes Rerum Transylvanicarum, IV, VI)*, ed. Endre Veress, I, 1468-1540. Budapest, 1914, nos. 29-32, p. 28-34; Ferenc Szakály, Pál Fodor, *A kenyérmezei csata (1479. október 13.)*, in *Hadtörténelmi Közlemények*, CXI, 1998, 2, p. 309-350; Alexandru Simon, *Anti-Ottoman Warfare and Crusader Propaganda in 1474: New Evidences from the Archives of Milan*, in *Revue Roumaine d'Histoire*, XLVI, 2007, 1-4, p. 25-39; Idem, *The Costs and Benefits of Anti-Ottoman Warfare: The Case of Moldavia (1475-1477)*, in *Revue Roumaine d'Histoire*, XLVII, 2009, 1-2, p. 37-53. Interesant este din acest punct de vedere și că, la începutul lui 1474, Frederic III de Habsburg i-a oferit lui Ștefan III al Moldovei, care figura la Viena de câteva luni deja drept căpitan al împăratului pentru *Valahia*, Țara Românească dacă-l abandona pe Matia (Haus-, Hof und Staatsarchiv, Wien (HHStA), Staatenabteilungen (S.A.), Ausserdeutsche Staaten (A.D.S.), *Hungarica*, fasc. 2-A, f. 30^rv [martie-aprilie 1474; fotocopie: Magyar Országos Levéltár, Budapest (MOL), (Secția U) Diplomatikai Fényképgyűjtemény (DF), [no.] 276099]; Handschriftensammlung (Hs.S.), Handschrift (Hs.) W(eiss). 529, f. 261^r; 6 noiembrie 1473; editat în *Regesten Kaiser Friedrich III. 1440-1493. Nach Archiven und Bibliotheken geordnet (=Johann. F[r]iedrich). Böhmer, Re-gesta Imperii, XIII*), Herausgeber Heinrich Koller, Paul-Joachim Heinig [und Alois Niederstätter], suppl. II-1. *Das Taxregister der römischen Kanzlei 1471-1475 (Haus-, Hof- und Staatsar-chiv Wien, Hss. "weiss 529" und "weiss 920")*, bearbeitet von P.-J. Heinig, Ines Grund. Köln-Graz-Wien, 2001, nos. 3534-3542, p. 523-524).

³ Câteva date: HHStA, S.A., A.D.S., *Hungarica*, I. A.A., fasc. 1-A, f. 116^r [octombrie-decembrie 1479]; Lajos Thallóczy, *Frammenti relativi alla storia dei paesi situati all'Adria* (extras din *Archaeografo Tridentino*, s. III, VII, 1), Trieste, 1913, p. 39-43, p. 47-50; S[amsone]. Romanin, *Storia documentata di Venezia*, IV. Venezia, 1973 [ediția a III-a], Anexă, no. 12, p. 398-399; [Domenico Malipiero], *Annali veneti dall'anno 1457 al 1500 del Senatore Domenico Malipiero ordinati e abbreviati dal senatore Francesco Longo (=Archivio Storico Italiano, VII)*, ed. Agostino Sagredo. Firenze, 1843, p. 35-37, p. 119-122; Alessio Bombaci, *Venezia e l'impresa turca di Otranto*, in *Rivista Storica Italiana*, LXVI, 1954, p. 159-203 (aici p. 181-182).

Câteva luni mai târziu, regele Matia Corvin și sultanul Mehmed II schimbau scrisori de prietenie, numindu-se reciproc *rude de sânge*⁴.

*Facta salutacione et credencialibus litteris praesentatis et lectis, infrascripta di-centure, que nomine Serenissimi principis et domini, domini Mathie, Bohemie et Hungarie regis, Dominacionibus Vestris magnificis, Sigismundus de Sancto Ge-orgio et de Bozyn comes et ego [Balthazar, episcop de Sirmium], Maiestatis Sue oratores, proposituri sumus*⁵.

[...] [Misiunea solilor era de a înfățișa limpede adevăruri triste. Erau prezentate ast-fel succeselor otomane, începând cu vremea lui Baiazid I. Se trecea apoi la Mehmed I cel care] *Walachis bello attritis tributa gravia imperavit*. [Urmau succesele lui Murad II, pe care doar foamea care bântuia în statul său, îl împiedicase să cucerească Ungaria; era vorba de campaniile otomane în Transilvania și Ungaria propriu-zisă la 1437-1438. Acum, domnea Mehmed II, care] *sibi totius orbis monar-chiam promittere videtur*. [Se enumerau cuceririle sale. Dintr-o dată, ca addenda, se preciza] *Et Walachos sibi aliquando parentes habet*. [Imediat se preciza că Mehmed era superior predecesorilor săi. Pofta sa de cuceriri nu cunoștea margini. Amenințarea otomană plană asupra Bavariei (aliata lui Matia în disputele sale cu Frederic) și asupra Italiei. Datorită urii lor față de papa Sixt IV, venețienii încheiaseră pace cu sultanul, cedându-i provincii] *quas Thurci decem aut quindecim annis expugnare non potuissent*, [ceea ce era, măcar în parte, adevărat. Mai mult, Venetia se aliase cu puterea sultanului Mehmed II contra regelui Ungariei care continua însă să reziste].

[...] [Dacă Matia vroia să facă pace cu sultanul, ar fi putut-o încheia în condiții foarte bune]. *Turcus enim per triennium magna cum instancia a Sua Majestate pacem quesivit et usque Budam pro ea extorquenda sollennes tandem oratores misit, Re-gie Maiestati regnum Bosne et alia multa offerendo subsidiaque, etiam de propria per-sona, ubi opus fuisset, Thurcus pollicebatur, dummodo Sua Maiestas eidem et suis, sine Sue Maiestatis et suorum damno, transitum per regnum suum ad alios Christianos permetteret. Hec omnia Regia Maiestatis recusavit*. [Astfel, de când venețienii făcuseră pace cu otomanii, Poarta ataca în mod constant regatul ungar]. *Et ut de aliis praesentis anni incursionibus pluribus Thurcorum ad Hungarie reg-num taceamus, duas tantum notabiles referemus* [Primul exemplu se refera la atacul otoman asupra Ungariei, prin Stiria, provincie ereditară a lui Frederic III]. *Sequenti vero mense octobris, maximo cu exercitu electorum*

⁴ Nicolae Iorga, *Notes et extraits pour servir à l'histoire des croisades au XVIe siècle*, V, 1476-1500. Bucarest, 1916, no. 73, p. 54 (documentul conținând mesajul original al lui Matia Corvin se găsește în Bayerische Staatsbibliothek, München, Handschriften und alte Drucke Sammlung, Abendländische Handschriften, Ms. Lat. 4342, ff. 154^r-155^v; 26604, f. 7^v). Pentru schimburile *frățești* dintre Matia și sultani: Vilmos Fraknói, *Mátyás király levelei. Külügyi Oszdtály*, I, 1458-1479. Budapest, 1893, no. 259, p. 381; no. 263, p. 387; II, 1480-1490. Budapest, 1895, no. 43, p. 68; nos. 48-49, p. 76-82; no. 247, p. 388 (MKL). Vezi și P. Fodor, *The View of the Turk in Hungary: The Apocalyptic Tradition and the Red Apple in Ottoman-Hungarian Context*, în eds. Benjamin Lellouche, Stéphan Yerasimos, *Les traditions apocalyptiques au tournant de la chute de Constantinople. Actes de la Table Ronde de Istanbul, 13-14 avril 1996*. Montreal-Paris, 1998, p. 99-131 (fără să cunoască sursa din decembrie 1479, încearcă să explice „unitatea de sânge” manifestată ulterior între Matia și Djem prin unitatea, umanistică și „de neam” scitic dintre turci și maghiari, ceea ce, cu sau fără actul din 1479, nu rezistă, „unitatea de sânge” fiind motivată uman și dinastic și nu ideologic de către actorii politici; Alexandru Simon, *Lumea lui Djem. Buda, Suceava și Istanbul în anii 1480*, în *Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu”*, XLVIII, 2005, p. 11-43).

⁵ Pe de o parte, mandatul de bază pentru trimișii regali fusese eliberat cu o săptămână înainte de bătălia de la Câmpul Pâinii de pe 13 octombrie, fiind astfel posibil ca ideea „strămoșilor valahi” (cu titlul de instrucțiune nescrisă, ea lipsind din mandatul regal din 5 octombrie) să fi fost anterioară victoriei. Pe de altă parte, pentru natura „umană” și „monarhică” a domniei lui Matia, merită reținut și că Sigismund de Bozyn, era fratele lui Ioan, regele Transilvaniei din timpul revoltei de la 1467, în care și Sigismund fusese implicat (în plus, până la 1462, frații îl sprijiniseră pe Frederic III de Habsburg împotriva regelui Matia).

*hominorum, quadraginta trium milium, et Walachorum numero maximo, Transilvaniam, ubi nervi fisci, salis scilicet et auri et argenti fodinarum existunt, Thurci intrarunt*⁶. [...] [Din fericire, trupele regale reușiseră să-i oprească pe otomani și pe valahi, puțin dintre ei reușind să scape. Dar sultanul nu renunța la gândul cuceririi Ungariei. Astfel, de vreme ce *Hispania*, Franța și rămășițele Burgundiei sunt cuprinse de război, este de datoria *germanilor* (nu se zice nimic de împărat evident) să sprijine Ungaria, întrucât, dacă Ungaria cade, cade și *Germania*, otomanii putând chiar trece Rinul spre vest] (21 decembrie 1479).

Crăișorul valahilor, vechea acuza la adresa lui Matia Corvin transformată apoi de cronicarul său oficial Antonio Bonfini în titlu, lovise pe ambele fronturi. Matia înțelesese să exploateze și altfel succesul căpitanilor săi, un (poate) român, Pavel Chinezul (Pál Kinizsi), comite de Timiș, și Ștefan Báthory, recent numit voievod al Transilvaniei, care nici unul nu-i împărtășeau public (complet) politica. În imperiul celui pe care a fost nevoit să-l accepte oficial din 1463 (când Frederic I-a și adoptat formal pe Matia) și până la 1490, drept co-rege al Ungariei, fiul lui Iancu oferise, în public, atât lumii creștine, cât și celei musulmane, un argument major pentru înțelegere și pentru spaimă deopotrivă. Argumentul fusese acceptat ca atare de către Poartă. Nu (mai) conta că era adus din condei. Conta gestul și semnificația sa. Regele *ungar*, care extrăsesse pentru gloria sa *corvină* romanitatea din originea sa *valahă*, scotea la 1479 din același „rezervor genetic” motive pentru acordul cu sultanul și pentru teama lumii *creștine* (a celei *latine* înainte de toate) de care se simțea trădat⁷.

Nu era doar un joc politic pe termen scurt. Regele Matia avea să se distanțeze tot mai mult de autoritatea romană și de cruciada antiotomană. Distanțarea a crescut după eșecurile moldo-ungare din Țara Românească (1480-1481) și a părut să se transforme în prăpastie după dezastrul oriental al regelui din vara lui 1484 și triumful său apusean de la mijlocul lui 1485, când a cucerit Viena. La 1488, în ediția tipărită a cronicii sale oficiale, Ioan Thuróczy, susținător al componentei *scitice* (adică maghiare în extensie) a identității regale a lui Matia, așa cum Bonfini o sprijinea pe cea *romană*, îl făcea pe sultanul Mehmed II († 1481) să afirme că doar el și cu Matia *sunt demni de a se numi monarhi*. Parte componentă a mutației politice și comunitare de percepție creștină a Porții, parte rezultat al interferențelor propagandistice de la sfârșitul Evului Mediu, *Turcul* valida valoarea regelui Matia Corvin, așa cum papalitatea, în pofida investițiilor ei politice și financiare, mediate ori directe, formale sau reale, în regele ungar, era acum acuzată „indirect” de a nu fi făcut-o vreodată⁸.

⁶ Se poate observa valoarea fundamentală atribuită Transilvaniei, unde defecțiunile pro-otomane majore nu lipseseră, cu precădere în mediul sășesc, în cursul lui 1479, când mai ales Secuimea și Țara Hațegului, „leagănul huniad”, avuseră de suferit de pe urma ata-curilor otomane; totodată, iese în evidență și „cealaltă” valență major a elementului *valah*, cea de auxiliar hotorător al puterii otomane.

⁷ Ca exemple: Archivio di Stato di Milano (ASM), Archivio Ducale Sforzesco/ Archivio Visconteo Sforzesco (A.D.S.), Potenze Estere, *Venezia*, cart. 369, fasc. 3, nn; fasc. 4, nn; fasc. 5, nn (19 octombrie, 4, 12 noiembrie, 1, 9, 15 decembrie 1479); Thallóczy, *Frammenti relativi alla storia...*, p. 50-51; [Antonio Bonfini] Antonio de Bonfinis, *Rerum Ungaricarum Decades*, eds. József Fögel, László Juhász, Béla Iványi, IV. Leipzig, 1941 [Budapest 1944/1945], p. 75-79; Karl Nehring, *Matthias Corvinus, Kaiser Friedrich III und das Reich. Zum Hunyadisch-Habsburgischen Gegensatz im Donauraum*, München, 1989 [ediția a II-a], p. 19-22, p. 27-33, p. 95-102. Pentru Pavel Chinezul: Ioan Hațegan, *Pavel Chinezul*. Timișoara, 1994 (argumente pentru originea sa românească; opinia contrară la Ioan Drăgan, *Nobilimea românească din Transilvania. 1440-1514*. București, 2000, p. 219-220). Iar pentru Matia și Poarta, vezi aici și Louis Thuasne, *Djem Sultan, fils de Mahommed II, frère de Bayezid II (1459-1495) d'après les documents originaux en grand partie inédites. Études sur la question d'Orient à la fin du XVe siècle*. Paris, 1890, p. 122-125; M. Berza, *Der Kreuzzug gegen die Türken, ein europäisches Problem*, in *Revue Historique du Sud-Est Européen*, XIX, 1942, 1, p. 66-70 (mai ales); Nicolas Vatin, *Sultan Djem. Un prince ottoman dans l'Europe du XVe siècle d'après deux sources contemporaines: Vâkicâti Sultân Cem/ Œuvres de Guillaume Carousin*. Ankara, 1997, p. 42-44.

⁸ Pentru politica huniadă din anii 1480: ASM, A.D.S., Potenze Estere, *Napoli*, cart. 244, fasc. 2, nn (9 iulie 1484); Stadtarchiv Augsburg, Rats- und Ämterwesen, Oberste Instanzen: Rat, *Literaliensam-mlung*, I, 1480-7-11 (11 iulie

„Afacerea Djem” în cadrul politicii regale ungare. Între discursul ungar (1479) și cel otoman tipărit (1488) apăruse „criza Djem”. Ea a condamnat, pentru anii buni, relația dintre Matia Corvin și Roma la eșec. Raporturile se deterioraseră progresiv în timpul pontificatului lui Sixt IV (1471-1484). Conflictele iscate de politica regională, pro- sau anti-otomană a regelui Ungariei, precum și de implicarea sa crescândă în politica italică, după căsătoria sa cu fiica lui Ferdinand de Aragon, Beatrice (căsătorie intermediată de către Sixt IV, pe atunci aliatul lui Ferdinand), slăbiseră legătura, aparent ombilicală, dintre Sfântul Scaun și „Casa” lui Iancu. Ca în timpul războiului civil otoman de după înfrângerea și capturarea lui Baiazid I de către Timur Lenk la Ankara (1402-1413), criza Imperiului Otoman nu a fost exploatăată cu adevărat de către puterile creștine. Ca în urmă cu opt decenii, atunci cu Sigismund de Luxemburg, Mircea I cel Bătrân, dar și cu ultimul mare împărat al Bizanțului, Manuel II Paleologul, în frunte, puterile creștine (ceva mai puține în anii 1480) au ales, în definitiv, să păstreze puterea *turcă* în Europa⁹.

După moartea lui Mehmed II, în primăvara lui 1481 (care a permis alungarea otomanilor din Peninsula Italică unde debarcaseră cu un an mai devreme), fiii săi, Djem și Baiazid II, se luptaseră pentru moștenire (1481-1482). Primul, după ce a fost învins definitiv de *nevolnicul* său frate, a intrat sub protecția cavalerilor ioaniți. Popular în Imperiul Otoman, chiar și după succesele ungare și moldave ale lui Baiazid II (1484), Djem era văzut ca principalul atu *creștin* împotriva Porții. El vroia să ajungă la curtea lui Matia Corvin, singurul pe care-l socotea capabil să-l ajute. Djem îi cerea sprijinul ca unuia care-i era ruda sa de sânge. La fel încerca să o facă și Baiazid, dar Matia era mult mai reținut, la acest nivel, față de el. Regele îl vroia pe Djem, nu atât pentru a se lupta cu Baiazid, cât pentru a ajunge la o înțelegere mai avantajoasă cu sultanul. Roma, protectoarea ioaniților, se opunea însă și nici Franța, pe al cărui teritoriu Djem fusese adus de la Rhodos de către cavalerii Sfântului Ioan, nu părea dispusă să-l sprijine până la capăt pe Matia. Confruntat și cu problema propriei sale succesiunii și lipsit de urmași legitimi, el trebuia să fie mai rezervat¹⁰.

1480; copii în MOL, Filmtár (FT), Karl Nehring gyűjtése, rol. 30173= Direcția Județeană a Arhivelor Naționale, filiala Cluj, Cluj-Napoca, *Documente medievale din Regatul Ungariei*, rol. XV), regestat în K. Nehring, *Quellen zur ungarischen Außenpolitik in der zweiten Hälfte des 15. Jahrhunderts* (I-II), in *Levél-tári Közlemények*, XLVII, 1976, I, no. 107, p. 104; o variantă în HHStA, Reichshofkanzlei, *Fridericiana*, fasc. 5-1, f. 82); Masarykovi Universitni knihovny, Brno, Manuskript 9, *mikulovsky rukopis*, Mk 9, ff. 276^r-277^r (20 august 1482 și post; editat, sub 1475, în MKL., I, nos. 220-221, p. 313-315); *Actae et epistolae*, nos. 32-34, p. 34-37; [János Thuróczi/ Thuróczy] Johannes de Thurocz, *Chronica Hungarorum*, I, *Textus*, eds. Erzsébet Galántai, Gyula Kristó. Budapest, 1985, p. 285-288; András Kubinyi, *Matthias Rex*. Budapest, 2008, p. 139-148; Alexandru Simon, *Chilia și Cetatea Albă în vara anului 1484. Noi documente din arhivele italiene*, in *Studii și Materiale de Istorie Medie*, XXVI, 2008, p. 177-196. Pentru János Thuróczy în comparație cu Antonio Bonfini, a se vedea în acest context analizele lui Elemér Mályusz, *Thuróczy-kronika és forrásai*. Budapest, 1967; și Péter Kulcsár, *Bonfini Magyar történetének*. Budapest, 1973.

⁹ Orientativ pentru perioadă: Péter E. Kovács, *A Szentszék, a török és Magyarország a Hunyadiak alatt (1437-1490)*, în ed. István Zombori, *Magyarország és a Szentszék kapcsolatának ezer éve*. Budapest, 1996, p. 97-117; Idem, *Magyarország és Nápoly politikai kapcsolatai a Mátyás korában*, în eds. P. Fodor, Géza Pálffy, István György Toth, *Tanulmányok Szakály Ferenc Emlékére*. Budapest, 2002, p. 229-247; B. Weber, *La croisade impossible. Étude sur les relations entre Sixt IV et Mathias Corvin (1471-1484)*, în eds. Bernard Doumerc, Christophe Picard, *Hommage à Alain Ducellier. Byzance et ses périphéries (monde grec, balkanique et musulman)*. Toulouse, 2004, p. 309-321; Dimitris J. Kastiris, *Religious Affiliations and Political Alliances in the Ottoman Succession Wars of 1402-1413*, in *Medieval Encounters. Jewish, Christian and Muslim Culture in Confluence and Dialogue*, XIII, 2007, 2, p. 222-242 (în primul rând p. 229-231 și p. 238-240); Alexandru Simon, *The Limits of the Moldavian Crusade (1474, 1484)*, in *Annuario del Istituto Romeno di Cultura e Ricerca Umanistica*, IX, 2007, p. 235-240 (cu precădere aici).

¹⁰ Lajos Tárđy, *Ungarns anti-osmanische Bündnisse mit Staaten des Nahen Ostens und deren Vorgeschichte*, in *Anatolica: annuaire international pour les civilisations de l'Asie antérieure*, IV, 1971-1972, p. 151-156; Erik Fügedi, *Two Kinds of Enemies - Two Kinds of Ideology: The Hungarian-Turkish Wars of the Fifteenth Century*, în ed. Bernhard P. Mc Guire, *War and Peace in the Middle Age*. Copenhagen, 1987, p. 146-160; Halil Inalcik, *A Case Study in Renaissance Diplomacy: The Agreement between Innocent VIII and Bayezid II regarding Djem Sultan*, în *The Middle East and the Balkans under the Ottoman Empire. Essays on Economy and Society*. Bloomington, 1993, p. 345-348;

Deși invocă legăturile de sânge dintre el și Djem în sprijinul trimeriei lui Djem la Buda, Matia declara că știe de legături de la Djem (1488-1489). Trecea sub tăcere faptul că el însuși lansase ideea. Iar versiunea ungară a rudeniei nu se prea acorda cu cea *turcă*. Matia dirijase legătura aparent spre străbunica sa, respectiv, după Bonfini mai târziu, spre bunica sa, spre mama lui Iancu (care, tot după Bonfini, ar fi fost de *sânge imperial grec*). Sora acesteia ar fi fost luată prizonieră de otomani și ar fi intrat în harem. Djem trăgea rudenii spre mama sa, care ar fi fost din familia lui Matia. Neconcordanțe „genealogice” și diplomatice reflectau discrepanțele de la nivelul politicilor creștine și otomane. Toate statele creștine erau de acord că Djem, încă foarte popular în imperiu, reprezenta drumul cel mai scurt spre căderea lui Baiazid. Arareori însă problema a fost pusă altfel decât în termenii unui potențial partaj al imperiului, între partea care i-ar fi rămas lui Djem și cea care, în principiu împreună cu vechiul Bizanț, ar fi revenit creștinătății. Se omitea desigur faptul că din vremea lui Iancu nici un conducător creștin, fie că acesta se numise Matia Corvin, Ștefan III, Vlad III Țepeș ori Skanderbeg, nu intrase adânc cu trupele în Imperiul Otoman¹¹.

Singura putere care a pus în mod real în discuție posibilitatea dispariției Imperiului Otoman a fost Egiptul Mameluc, al cărui sultan Ka'itbey a contactat insistent, atât Roma, cât și Buda, prin patriarhii Ierusalimului și Alexandriei (1487-1489), cei care, anterior, luaseră partea lui Baiazid II la 1483-1484, aflat însă din 1485 în război cu Ka'itbey. Rivalul musulman al sultanului diplomat, contestat de supușii săi tocmai pentru că nu apărea drept un real lider militar, a oferit lumii creștine și Țara Sfântă, aflată în puterea sa, în schimbul folosirii personale de către el a lui Djem contra lui Baiazid. În bună măsură, moartea lui Matia a pus însă capăt acestor discuții continentale. Inocențiu VIII a ales să se înțeleagă cu Baiazid II, după eșecul congresului cruciat de la Roma (1490-1491) Djem nu a mai ajuns la Buda. Povestirea *valaho*-ungaro-otomană s-a pierdut în vremea în care adversarii ungari și regionali ai regelui se grăbeau să scape de moștenirea controversatului monarh huniad¹².

István Nyitrai, *Sultan Bayezid II as the Only Legitimate Pretender to the Ottoman Throne (A Persian Sahnâme dated from 1486)*, in eds. Markus Köhlbach, Gisela Prochazka-Eisl, Claudia Römer *Acta Viennensia Ottomanica. Akten des 13. OEPO-Symposiums vom 21. bis 25. September 1998 in Wien*. Wien, 1999, p. 261-266 (mai ales): Ilenia Cassetta, Elettra Ercolino, *La prise d'Otrante (1480-1481), entre sources chrétiennes et turques*, in *Turcica. Revue d'études turques: peuples, langues, culture, états*, XXXIV, 2002, p. 255-275.

¹¹ Archivio Segreto Vaticano, Città del Vaticano (ASV), Armaria, XXXIX-21 f. 104^r (20 ianuarie 1489); Miscellanea (Misc.), Armadi (Arm.), II-30, ff. 100 (105)^r-101 (106)^r (30 ianuarie 1489); II-56, ff. 157 (167)^v-170 (180)^v (25 iunie 1489). 183^v-184^v; 189^v-191^r (post 1 septembrie 1488); Biblioteca Nazionale Marciana, Venezia (BNM), Ufficio Manoscritti/ Codices. Codici Latini (Cod. Lat); classa X, *Historia profana*, no. X-175 (=3622), f. 133^r (30 ianuarie 1489); V. Fraknoi, *Mathiae Corvini Hungariae Regis epistolae ad Romanos Pontifices datae et ab eis acceptae (=Monumenta Vaticana historiam Regni Hungariae illustrantia, I, 6)*. Budapest, 1891, no. 197, p. 249; N. Vatin, *La traduction ottomane d'une lettre de Charles VIII de France (1486)*, in *Turcica. Revue d'études turques: peuples, langues, culture, états*, XV, 1983, p. 219-230 (cu precădere). Pentru riscurile și limitele acțiunilor cruciate, vezi și Alexandru Simon, „Să nu ucizi o pasăre cântătoare:” soarta unui „fortissimus rei Christiane athleta” în ochii Veneției, în eds. Susana Andea, Ioan-Aurel Pop, Alexandru Simon, *Pe urmele trecutului. Profesorului Nicolae Edroiu la 70 de ani*. Cluj-Napoca, 2009, p. 159-169 (anii 1475-1476). În aceste condiții, sunt utile încă precizările din urmă cu aproape cinci decenii ale lui Franz Babinger, *Mehmeds II., des Eroberers Mutter*, în *Aufsätze und Abhandlungen zur Geschichte Südosteuropas und der Levante*, I. München, 1962, p. 214-215; Idem, *Lorenzo dei Medici und der Osmanen*, in *Spätmittelalterliche fränkische Briefschaften aus dem großherrlichen Seraj zu Stambul*. München, 1963, p. 32, nota 18.

¹² ASV, Misc. Arm., II-56, ff. 120 (130)^v-122 (132)^v [aprilie 1487-mai 1488], 187^v-188^r (13-14 martie 1489); *Ambasciata straordinaria al sultano d'Egitto (1489-1490)*, a cura di Franco Rossi, Venezia, 1988 (rapoarte): no. 18, p. 84; no. 43, p. 117; no. 77, p. 154; no. 140, p. 228; Appendice (instrucțiuni), no. VII, p. 220; no. XV, p. 260-264; no. XX, p. 269; MDE, IV [1488-1490, 1458-1490]. Budapest, 1878, no. 114, p. 160-161; Alexandru Simon, *The Ottoman Blood-Relatives of King Matthias Corvinus*, in eds. Christian Gastgeber, Ekaterini Mitsiou, Ioan-Aurel Pop, Mihailo Popović, Johannes Preiser-Kapeller, Alexandru Simon, *King Matthias Corvinus, the Byzantine Legacy and the Ottoman Empire*, Denkschriften der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, CCXCIX. Wien, 2009 [2010]

Locul valahilor între Huniazi și sultanii otomani. Până la lăncu de Hunedoara, imaginea cruciată, antiotomană a valahilor apărea predominant negativă. Erau învinovați, ca și genovezii, milanezii și ungurii, și pentru dezastrul de la Nicopole (1396). Mai de bine de un secol mai târziu, din influența mediu grec de la Veneția, valahii erau considerați, alături de sârbi, principalii responsabili pentru „debarcarea otomană” în Europa de la 1354. Victoriile lui lăncu (1441-1443) au îmbunătățit considerabil imaginea lor, compromisă repede după aceea, în bună măsură, de înfrângerile cruciate de la Varna (1444) și Kossovopolje (1448). Apoteoza cruciată a *valahului* lăncu de la Belgrad (1456), propaganda lui Matia, care făcea din cei 2.000 de *valahi* din oastea regală cei mai buni și credincioși luptători contra *turcilor*, apoi victoria lui Ștefan III al Moldovei de la Vaslui (1475) și propaganda papală și venețiană au schimbat semnificativ datele. *Valahii* au ajuns astfel singurii cruciați ortodocși ai Romei sub trei papi, Sixt IV, Inocențiu VIII și Alexandru VI, locul lor în prim planul cruciat fiind păstrat și sub Iuliu II și Leon X¹³.

În această evoluție, Huniazii au jucat un rol hotărâtor. Iar ei erau extrem de conștienți de sursele diametral opuse avute de *valah* în plan cruciat. În special, Matia Corvin a încercat să le exploateze pe ambele, precum și imaginea lui lăncu de Hunedoara. În vara lui 1456, sultanul Mehmed II atacase impulsiv Belgradul fără să încercuiască complet orașul. Se grăbea să încheie totul. Aparent, îl considera pe lăncu dușmanul său personal, principala amenințarea la adresa supremației sale universale și a moștenirii sale imperiale romane. Legende turco-osmane, răspândite deja, în care *Yanko (bin Madyar)* însăși apărea deopotrivă ca fondator mitic al Bizanțului și ca și comandant al teribilelor popoare nordice *Benî asfer* care aveau să coboare spre sud, precum și imaginea lui lăncu de succesori imperiali ai lui Constantin XI Paleologul, erau tot atâtea motive pentru ca încă tânărul sultan să-l perceapă pe îmbătrânitul și aparent slăbitul *ghiaur*, nu doar ca o amenințare militară. Sultanul Mehmed II a pierdut și s-a retras repede; parcă ar fi fost învins de mânia divină¹⁴.

(sub tipar); Idem. *The Ottoman-Hungarian Crisis of 1484: Diplomacy and Warfare in Matthias Corvinus' Local and Regional Politics*, în eds. Attila Bányai, Attila Györkös, *Matthias and his Legacy. Cultural and Political Encounters between East and West*. Debrecen 2009, p. 401-436; Idem. *Lumea lui Djem*, p. 23-29. A se vedea aici și Laura Balletto, *Notazioni genovesi nella storia di Gem Sultano*, în *Studi in memoria di Teofilo Ossian de Negri*, II. Genova. 1986, p. 65-80.

¹³ Orientativ: Archivio di Stato di Mantova, Archivio Gonzaga. Serie E, Dipartimento affari esteri (Corrispondenza estera), I, busta 834, nn (1 iulie, 12, 17, 30 septembrie 1475, citat de către Kenneth M. Setton, *The Papacy and Levant (1204-1571)* (= *Memoirs of the American Philosophical Society*, CXIV, CXXVII, CLXI, CLXII), II, *The Fifteenth Century*. Philadelphia, 1978, p. 320-322); ASV, Misc., Arm., II-7, ff. 616 (620)^f-639(643)^f (19 noiembrie 1500); II-53, f. 89 (94)^f; 25 februarie 1476); II, f. 376 (377)^y [post 25 martie 1490]; Philippe de Mézières, *Epistre Lamentable et consolatoire*, în Jean Froissart, *Oeuvres*, XV, publiés par Kervyn de Lettenhove. Bruxelles, 1871, p. 452-453 (1396); [Jan Długosz], *Jan Długosii Senioris Canonici Cracoviensis Opera omnia*, ed. Alexandr Przedziecki, XIV (= *Historiae Polonicae libri XII*, II). Kraków, 1887, p. 1-2 (1444-1445); Theodoro Spandugino [Spandounes], *Paritio Constantinopolitano, de la origine deli Imperatori Ottomanii, ordini della corte, forma de guerreggiare loro, religione, rito, et costumi della natione*, în ed. C[onstantin]. N. Sathas, *Documents inédits relatifs à l'histoire de la Grèce au Moyen Âge*, IX. Paris 1890, p. 145-146 (1354); Nicolae Iorga, *Acte și fragmente cu privire la istoria românilor*, III [1392/ 1399-1499]. București, 1898, p. 101 [din 1475/1476 ori 1479]; Idem, *Les aventures „sarrazines” des Français de Bourgoigne au XVe siècle*, în *Mélanges d'Histoire Générale*, I, 1927, no. 3, p. 38-39 (vara anului 1448).

¹⁴ Georgius [György] Fejér, *Genus, incunabula et virtus Joannis Corvini de Hunyad, regni Hungariae gubernatoris*. Buda, 1844, no. 78, p. 225-227; eds. Horațiu Mihăescu, Radu Lăzărescu, Nicolae-Șerban Tanașoca, Tudor Teotoi, *Fontes Historiae Daco-Romanae*, IV, *Scritori și acte bizantine, secolele IV-XV*. București, 1982; Zotikos Paraspondylos, p. 392-397, *Notes et extraits*, IV, 1453-1475. Bucarest, 1915, no. 77, p. 62-64; Firdevsî-Rumî, *Kuth-nâme*, eds. Ibrahim Olğum, İsmet Parmakizoglu. Ankara 1980 (cf. Mihail Guboglu în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A.D. Xenopol”*, XXII, [suppl. 2] 1985, p. 849-852); ed. Friederich Giese, *Die altosmanischen anonymen Chroniken (Tevârih-i Al-i Osman). Text und Varianten*, I. Breslau, 1922, p. 55-56; II. Leipzig, 1925, p. 72-73; Tursun Bey, *La conquista di Constantinopoli*, eds. Jean-Louis Bacqué-Grammont, Michele Bernardini, Luca Berardi. Milano, 2007, p. 102; St. Yeramos, *Enquête sur un héros: Yanko bin Madyan, le fondateur mythique de Constantinople*, în eds. J.-L. Bacqué-Grammont, Rémy Dor, *Mélanges offerts à Louis Bazin par ses disciples, collègues et amis*. Paris, 1992, p. 213-217; Dan Ioan Mureșan, *Le Royaume de Hongrie et la prise de Constantinople: croisade et union*

După 1456, Mehmed II n-a mai atacat niciodată personal Ungaria. În 1458, fiul lui Iancu a devenit rege. Cronicile otomane l-au confundat adesea pe Matia și pe Iancu ca regi ai Ungariei, atât înainte, cât și după Belgrad (confuzii similare apar în cronicile și povestirile germane, în special în cele legate de Vlad III). În repetate rânduri, Matia și Mehmed II s-au ciocnit și au negociat, dar n-au stat niciodată față în față ca Iancu și Mehmed la Belgrad. Luptele dintre ei au avut loc în general pe „terenuri neutre” (Serbia, Bosnia, Țara Românească, Moldova). Acțiuni pe pământ regal aveau urmări majore. La 1467, rebeliunea transilvană l-a paralizat practic pentru anii buni pe rege în plan anti-otoman. În 1474, otomanii au ars Oradea, un mic Saint Denis al Ungariei, în care odihneau regii Ladislau I cel Sfânt și Sigismund, și l-au forțat în bună măsură pe Matia să reia personal lupta cu imperiul. La 1479, campania eșuată din Transilvania a dus în fapt la un „compromis”, la rudele *otomane* de sânge ale regelui Matia/ rudele *valahe* ale sultanului Mehmed II¹⁵.

Ioan Corvin s-a luptat, poate mai mult, și a negociat, cel puțin la fel de des ca tatăl său cu otomanii. Totuși, fiul regelui Matia, rămas doar duce al Croației după eșecul său din timpul războiului civil ungar (1490-1491), n-a apelat vreodată, din ce se știe, la „legăturile de sânge” dintre familia sa și cea a sultanului Baiazid II. Pe de o parte, Ioan amintea mult de bunicul său, cel despre care imediat ce a aflat despre moartea acestuia, sultanul Mehmed II ar fi spus, *deși a fost dușmanul meu, moartea lui mă îndurerează pentru că lumea n-a mai văzut un asemenea om*. Pe de altă parte, Ioan Corvin n-a fost un diplomat lipsit de scrupule ca și tatăl său (deși a încercat să fie), care să forțeze până la limită tot ceea ce soarta și natura îi oferise, fie ca dar, fie ca handicap. În schimb, s-a aliat cu celălalt mare dușman al tatălui său de la 1479, republica venețiană care l-a și făcut cetățean și nobil al ei la 1496 (cu 3 ani înainte ca Veneția să intre încă o dată în război cu Poarta și cu 8 ani înainte de moartea lui Ioan). Nici măcar apropiații lui Matia nu s-au mai întors astfel spre povestea otomană¹⁶.

ecclésiastique en 1453, în eds. Ana Dumitran, Loránd Mátyly, Alexandru Simon, *Between Worlds*, II, Extincta est lucerna orbis. *John Hunyadi and his Time* (=Mélanges d'Histoire Générale, Nouvelle Série, I, 2, 2008 [2009]), p. 488-491 (cruciatal Iancu ca viitor bazileu).

¹⁵ Orientativ: ASM, A.D.S., Potenze Estere, *Venezia*, cart. 354, fasc. 2, nn (18 februarie 1468); BNM, Codici Italiani, classa VII, *Storia ecclesiastica e civile veneziana*, no. VII-794 (=8503), Giorgio Dolfin, *Cronaca Veneta dalle origini al 1458*, ff. 444^v-445^b (23 iulie 1456); Cod. Lat. X-175 (=3622), f. 133^r (30 ianuarie 1489); HHStA, Hs.S., B[lau], 8, ff. 83^v-84^r (24 iunie 1456); ed. Adolf Bachmann, *Urkundliche Nachträge zur Österreichischen-Deutschen Geschichte im Zeitalter Kaiser Friedrich III.* (=Fontes Rerum Austriacarum, II, 46), Wien, 1892, no. 147, p. 162-163; no. 234, p. 257; no. 251, p. 266; no. 255, p. 273; no. 280, p. 298; MDE, II, no. 23, p. 41; no. 46, p. 75; MKL, I, no. 259, p. 381; no. 263, p. 387; II, no. 43, p. 68; nos. 48-49, p. 76-82; no. 247, p. 388; *Notes et extraits*, V, no. 73, p. 54; Kemal Paşa Zade, în eds. M. Guboglu, Mustafa Mehmet, *Cronici turcești privind țările române. Extrase, I, Secolul XV-mijlocul secolului XVII*. București, 1966, p. 206-207; *Thuróczy* (1985), p. 285; F. Szakály, *Phases of Turko-Hungarian Warfare before the Battle of Mohács. 1365-1526*, in *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*, XXXIII, 1979, 1, p. 86-87, p. 90-93, p. 98-103 (cu perspective de ansamblu până la 1503); Ioan-Aurel Pop, Alexandru Simon, *Din Secuime în Țara Hațegului. Expedițiile otomane în Transilvania la sfârșitul anilor 1470*, în eds. Viorica Rusu-Bolindeț, Tudor Sălăgean, Rada Varga, *Studia in Honorem Dorin Alicu*. Cluj-Napoca, 2009 [2010], p. 318-332 (cu câteva dintre sursele inedite pentru evenimentele de dinainte de Câmpul Pâinii).

¹⁶ Câteva date: Archivio di Stato di Modena, Cancelleria Ducale, *Ungheria*, [reg.] II-3, f. 27^r (23 septembrie 1488; copii în MOL, FT, *Nehring*, rol. 30174); I[ovan], Šišić, *Rukovet spomenika o hercegu Ivanisu Korvinu i o borbama Hrvata s Turcima (1473-1496)*, in *Starine*, XXXVIII, 1937. XXXIX, 1938; (I), no. 99, p. 341-342; (II), nos. 152-154, p. 50-51; I. Nagy, *Corvin János velenczei nemességéről*, in *Új Magyar Múzeum*, III, 1853, 1, p. 655-656; Ludwik Finkel, *Zjazd Jagiellonów w Lewoczy w r. 1494*, in *Kwartalnik Historyczny*, XXVIII, 1914, p. 317-350; Krzysztof Baczkowski, *Rady Kallimacha*. Kraków, 1989; *Nehring, Matthias Corvinus*, p. 184-191. În orice caz, acest „epitaf” a lui Mehmed pentru Iancu pare mai credibil decât presupusa tentativă de sinucidere a sultanului otoman după ce a realizat magnitudinea eșecului de la Belgrad.

The Ottoman blood-relatives of the Huniady family*Abstract*

King Matthias Corvinus started out as the *athlete's* son, as Christendom's greatest hope, in spite of some reserves made clear from the beginning, by the pope Pius II including. Matthias had to make up in crusader efforts what he lacked in dynastic blood. Like in the case of quite a few of his political decisions, he found a middle-way between the pillars of his rule and threats to his throne, though he basically never forgot to present himself as a champion of the Church. One of these ways came to (pro- and anti-) Ottoman light in the last days of the 1470s. In October 1479, at the "Field of Bread" (Câmpul Pâinii, Kenyér-mező), the 'south-eastern troops' (from Transylvania and modern-day Banat) of the Hungarian realm defeated the Ottoman army. The latter had entered Transylvania alongside the army of Walachia, the state from where, according to Venetian bureaucrats too, Matthias' family had come. The "Field of Bread" was the greatest anti-Ottoman success of the crown during the reign of Matthias, matched only by the conquest of the fortresses Jajce (1463) and Sabać (Szabacs) (1476). Royal propaganda quickly began exploiting the victory.

King Matthias did not omit attacking his main rivals at that time: emperor Frederick III and the Venetian republic. They were accused of instigating and actively aiding the Ottomans. During this "double-aimed" royal image campaign, Matthias sent his envoys to the Reichstag of Nürnberg in December 1479. He hoped to profit from the credit he still enjoyed from part of the members of the assembly which had, quite frequently, caused problems and concerns to emperor Frederick III of Habsburg. In front of members of the Reichstag and of the imperial representatives, the Hungarian messengers presented the anti-Ottoman victory and drew-up a sketchy picture of the Ottoman expansion. En passant, they also mentioned that sultan Mehmed II *had also Walachians amongst his ancestors*. When king Matthias had just risen to the throne, Frederick III, supported by important figures of the Hungarian elite, used to mock him that he had been *born from a Walachian father*. More than two decades later and just a few months after the Hungarian speech of Nürnberg, king and sultan exchanged friendly letters and called each other *blood-relatives* in the spring of 1480.